המטבעות מיבנה־ים (צפון)

דונלד צבי אריאל

בחפירות ביבנה־ים (ר׳ עג׳מי ועד, כרך זה) נמצאו 28 מטבעות, כולם זוהו.[1] שמונה מטבעות התגלו בשטח A, והשאר בשטח B. לא נמצאו מטבעות בשטח C ובקברים שנחשפו בשטחים D1 ו־D2. על אף המרחק הרב בין יבנה־ים לירושלים, נמצאה בשטחים A ו־B כמות מרשימה של מטבעות יהודיים ממטבעת ירושלים, מסוף המאה הא׳ לפסה״נ עד חורבן הבית השני.

המטבעות משטח B נמצאו מדרום למתקן החקלאי, במפלס חיים עשיר בממצא (L245; ר׳ עג׳מי ועד, כרך זה: תכנית 1). על סמך המטבעות, נראה שמפלס החיים, כמו מכלולים אחרים שבהם נמצאו מטבעות, היה מעורב בגלל קרבתו לפני השטח. המטבעות המאוחרים ביותר במפלס החיים (L245) מתוארכים לסוף המחצית הראשונה של המאה הד׳ לסה״נ. שתי תופעות מעניינות הובחנו בממצא זה:

1) זוהו שבעה מטבעות (מס׳ 16, 18–20, 22–24) שהיו אולי מטמון או חלק ממטמון שהתפזר. כולם בעריך פוליס, ומתוארכים לשנים 297–317 לסה״נ לערך. ייתכן שלמטמון זה שייכים גם שני מטבעות אחרים (מס׳ 17, 21), המתוארכים לאותן השנים, שנמצאו בלוקוס 239, כ־10 מ׳ מצפון ללוקוס 245.

2) נתגלה מטבע נדיר (מס׳ 28), ששייך כנראה לסדרה של טביעות מיוחדות לרגל חגים פגניים במאה הד׳ לסה״נ (Alföldi 1937; Arslan 2003), אף שהנצרות כבר השתרשה במזרח. מעט מטבעות מסוג זה נמצאו בחפירות בארץ.[2] לצערנו, המטבע מיבנה־ים השתמר במצב גרוע ועל כן זיהויו כללי בלבד.

המטבעות שנתגלו מעידים על רצף כרונולוגי מהמאה הא׳ עד אמצע המאה הד׳ לסה״נ. המטבע היחיד החורג ממסגרת כרונולוגית זו הוא גם המטבע הקדום ביותר באתר (מס׳ 1), המתוארך לתקופה הפרסית המאוחרת. זהו מטבע מקומי, פלשתי (המטבעה אינה ידועה), ואפשר אולי לקשור אותו לממצא המועט מהתקופה הפרסית באתר.

איור 1.

קטלוג[i]

מס׳	לוקוס	סל	משקל (גרם)	קוטר (מ״מ)	ציר	פנים	גב	תאריך (לסה״נ)	מטבעה	הפניות	הערות	ר״ע
						אוטונומי (המאה הד׳ לפסה״נ?)						
1	136	A1080	0.61	8	?→	ראש לימין	[- - -] ינשוף		פלשת	השוו Gitler and Tal 2006:148, Type VII.3O; 152, Type IX.1O	פנים משובשות; לתופעה זו ר׳ Gitler and Tal 2006: 57, No. 13	115718
						המאה הא׳ לפסה״נ						
2	245	B2099	1.33	12	←	ראש לימין	אניה לימין		אשקלון?			115726
						37 לפסה״נ – 6 לסה״נ						
3	245	B2150	1.21	14×12	↑	[- - -] עוגן	[- - -] צמד קרני שפע		ירושלים	השוו *TJC*:222–223, No. 59		115733
						נציב תחת טיבריוס (14–37 לסה״נ)						
4	114	A1093	1.74	15		שחוק	כף תמר; בשטחים: E–[L] [- - -]	18/19	ר׳ לעיל	*TJC*:257, No. 328		115716
5	139	A1084	1.27	15		T[IBEPIOY KAICAP]OC ליטואוס	[- - -] בתוך זר	–30/31 31/32	ר׳ לעיל	*TJC*:258, No. 333		115719
						אגריפס הא׳ (37–43 לסה״נ)						
6 *	100	A1089	2.45	18	↑	BACIΛEWC AΓPIΠA שוכך	שלוש שיבולים; בשטחים: ς–[L]	41/42	ר׳ לעיל	*TJC*:231, No. 120		115712
7	100	A1121	2.05	17	↑	[BA]CIΛ[EWC AΓ]PIΠA ר׳ לעיל	ר׳ לעיל; בשטחים: ς–[L]	41/42	ר׳ לעיל	ר׳ לעיל		115714
8	245	B2155	2.60	17	↑	[BAC]IΛEWC AΓPIΠ[A] ר׳ לעיל	ר׳ לעיל; בשטחים: L–ς	41/42	ר׳ לעיל	ר׳ לעיל		115734
						נציב תחת קלאודיוס (41–54 לסה״נ)						
9	114	A1090	2.34	14	→	NEPW [KΛAY KAICAPOC] שני מגנים ושתי חניתות מצטלבים	עץ תמר; למעלה: BPIT; בשטחים: [L – IΔ] [K] – A[I]	54	ירושלים	*TJC*:259, No. 340		115715

[i] כל המטבעות עשויים מנחושת, אלא אם כן צוין אחרת. המטבעות מוצגים בסדר כרונולוגי; הכוכבית ליד מספרי המטבעות מציינת מטבעות שתצלומיהם מוצגים באיור 1.

קטלוג (המשך)

מס׳	לוקוס	סל	משקל (גרם)	קוטר (מ״מ)	ציר	פנים	גב	תאריך (לסה״נ)	מטבעה	הפניות	הערות	ר״ע
*10	200	B2087	2.48	17 × 15	↑	[TI KΛAV ΔIOC KAICAP ΓЄP[M] שתי כפות תמרים מצטלבות; בשטח: LIΔ	IOV/ΛIA AГ/PIIIII/NA בתוך זר	54	ירושלים	*TJC*:259, No. 342		115720
						מלחמת היהודים ברומאים (66–70 לסה״נ)?						
11	114	A1094	1.03	13		[שנת–שת׳]ם אמפורה?	שחוק	67/68?	ירושלים?	השוו *TJC*:239, No. 196		115717
						אנטונינוס פיוס (138–161 לסה״נ)						
12	245	B2157	10.27	21	↑	IMP [- - -] דיוקן לימין	COL P[- - -] דיוקן סראפיס לימין		קיסריה	Kadman 1957:104–105, No. 36	זיהוי על סמך דיוקן	115735
						רומי פרובינציאלי						
13	100	A1098	14.17	28 × 25	↑	[- - -] דיוקן לימין	[- - -] מבנה לחזית, ובו ארבעה פתחים?		אשקלון?	השוו Rosenberger 1972:57, No. 169 Yashin 2007:61, No. 236	שחוק מאוד	115713
*14	245	B2117	245	18	↑	[- - -] דיוקן לימין, עטור זר	אתנה לשמאל; בידיה מגן וניצחון; בשטח השמאלי: Δ[••]		אלכסנדריה	השוו *BMC* Pal.:109, No. 939	עריך ״דינר״	115732
						ולריאנוס הא׳ (253–260 לסה״נ), אנטוניניאנוס, כסף סיגים						
*15	236	B2085	3.48	22	↑	IMP VALERIANVS AVG דיוקן לימין, עטור כתר קרניים, לבוש שריון וגלימה	FELICITAS AVG פליציטס עומדת לשמאל		רומא	*MIR* 36, 43, 44: No. 181		115723
						293–313 לסה״נ בקירוב, פוליס						
16	245	B2106	0.80	18 × 8	↑	[- - -]MP CC[I] שחוק	[IOVI CONSERV]ATORI שחוק					115729
						מקסימיאנוס הרקוליוס (295–299 לסה״נ), חלקי פוליס						
*17	239	B2094	2.13	21 × 19	↑	IMP CMA MAXIMIANVS PF AVG דיוקן לימין, עטור זר, לבוש שריון וגלימה	CONCORDIA MILITVM נסיך מקבל את הניצחון מיופיטר הנשען על שרביט; בשטח: KE		קיזיקוס	השוו *RIC* VI:581, No. 16b		115724

מס׳	לוקוס	סל	משקל (גרם)	קוטר (מ״מ)	ציר	פנים	גב	תאריך (לסה״נ)	מטבעה	הפניות	הערות	ר״ע
							קונסטנטיוס הא׳ (293–306 לסה״נ), פוליס					
18	245	B2099	2.71	20	↑	FL VAL CONSTANTINVS PF AVG דיוקן לימין, עטור כתר קרניים, לבוש גלימה, נראה מאחור	CONCORDIA MILITVM נסיך מקבל את הניצחון מיופיטר הנשען על שרביט; בשטח: ɛ̌ מתחת לקו: ANT	~297	אנטיוכיה	השוו *RIC* VI:622, No. 63a		115739
							מקסימינוס הב׳ (309–313 לסה״נ), פוליס					
19	245	B2094	4.38	22	↑	IMP C GAL VAL MAXIMINVS PF AVG דיוקן לימין, עטור זר	GENIO–AVGVSTI גניוס עומד לשמאל, בידיו קערה וקרני שפע; בשטחים: I–∗; מתחת לקו: ANT	312	אנטיוכיה	השוו *RIC* VI:643, No. 164b		115738
							קונסטנטינוס הא׳ (307–337 לסה״נ), פוליס					
20	245	B2114	3.48	23	↑	IMP CONSTANTINVS PF AVG דיוקן לימין, עטור זר, לבוש גלימה	SOLI INV–I–[CTO COMITI] סול עומד לשמאל, ידו הימנית מורמת, בשמאלית גלובוס; בשטח השמאלי: R; מתחת לקו: P∗R	314	רומא	*RIC* VII:298, No. 20		115730
21	239	B2098	2.73	24 × 21	↑	IMP CONSTANTINVS PF [AVG] דיוקן לימין, עטור זר, לבוש שריון וגלימה	SOLI IN–VI–CTO COMITI ר׳ לעיל; בשטחים: R–F X מתחת לקו: [- - -]	315–314	רומא	*RIC* VII:299, No. 27		115725
22	245	B2104	2.85	20	↘	IMP CONSTANTINVS PF AVG דיוקן לימין, עטור זר, לבוש גלימה	SOLI INV–I–CTO COMITI ר׳ לעיל; מתחת לקו: AQP	317	אקוילאה	*RIC* VII:393, No. 5		115728
23	245	B2116	2.18	18×16	↑	[IMP C]ONSTANTINVS [PF AVG] דיוקן לימין, עטור זר, לבוש גלימה	SOLI INV[ICTO C]OM[ITI] ר׳ לעיל; בשטח השמאלי: [•]	318–313				115731

קטלוג (המשך)

מס׳	לוקוס	סל	משקל (גרם)	קוטר (מ״מ)	ציר	פנים	גב	תאריך (לסה״נ)	מטבעה	הפניות	הערות	ר״ע
24	245	B2100	3.80	20	↖	IMP FL VAL CONSTANTINVS PF AVG ראש לימין, עטור זר	IOVI CONSER–VATORI AVGG יופיטר עומד לשמאל, נשען על שרביט; בידו הימנית הניצחון על גלובוס; לרגלו נשר לשמאל עם זר; בשטח: ☾ S N מתחת לקו: ALE	315	אלכסנדריה	*RIC* VII:704, No. 9		115727
							בית קונסטנטינוס (324–361 לסה״נ)					
25*	223	B2083	2.50	17	↘	FL IVL CONSTANTIVS NOB C דיוקן לימין, עטור זר, לבוש שריון וגלימה	GLOR–IA EXERC–ITVS שני חיילים וביניהם נס; מתחת לקו: •ΓSMH[•]	335–330	הרקליה	*LRBC* I:22, No. 911		115721
26	245	B2163	1.37	14	↑	[- - -] PF AVG ראש לימין	VOT / X / MVLT / XX בתוך זר	346–341		השוו *LRBC* I:25, No. 1064		115737
							המאה הד׳ לסה״נ					
27	245	B2158	0.87	17 × 14	↑	[- - -] דיוקן לימין	[- - -] דמות עומדת					115736
28*	229	B2084	0.80	14	↑	ראש לימין, חבוש כובע(?)	[- - -] אל(?) שוכב לשמאל(?)		מצרים?	השוו Alföldi 1937 Arslan 2003		115722

הערות

[1] המטבעות נוקו במעבדות רשות העתיקות, בראשות לנה קופרשמיט ורעיה ויניצקי, וצילמה אותם קלרה עמית.

[2] מטבעות מסדרה זו נמצאו בתל שקמונה (Amitai-Preiss 2006:166–167, No. 32), בכפר נחום (7 מטבעות; Arslan 2003:173, No. 19) בחורבת קצרה (קצר אל־עבד, באזור הר משא בנגב; לא פורסם, מס׳ ר״ע 15720), ואף בחצי האי סיני בתל אל־חיר (Amitai-Preiss 2006:170, n. 2 = Kool, n.d.: No. 196).

הפניות

עג׳מי מ׳ ועד ע׳, כרך זה. שטח חלקאי ובתי קברות ביבנה־ים (צפון) בתקופות הברונזה התיכונה והמאוחרת, הפרסית, ההלניסטית, הרומית והביזנטית.

Alföldi A. 1937. A *Festival of Isis in Rome under the Christian Emperors of the IVth Century* (Dissertationes Pannonicae II/7). Budapest.

Amitai-Preiss N. 2006. The Coins from Shiqmona. *ʻAtiqot* 51:163–171.

Arslan E. 2003. Le emissioni monetarie “isiache” di IV secolo a Roma e Alessandria. In N. Bonacasa and A.M. Donadoni Roveri eds. *Faraoni come dei, Tolemei come faraoni (Atti del V Congresso internazionale italo-egiziano, Torino, 8–12 dicembre 2001)*. Torino–Palermo. Pp. 171–178.

BMC Pal.: G.F. Hill. *Catalogue of the Greek Coins of Palestine (Galilee, Samaria and Judaea)*. London 1914.

Gitler H. and Tal O. 2006. *The Coinage of Philistia of the Fifth and Fourth Centuries BC: A Study of the Earliest Coins of Palestine* (Collezioni Numismatiche 6). Milan.

Kadman L. 1957. *The Coins of Caesarea Maritima* (Corpus Nummorum Palaestinensium II). Jerusalem.

Kool R. n.d. *The Coins of the North Sinai Survey (1972–1978)*. http://www.academia.edu/4424213/The_Coins_of_the_North_Sinai_Survey_1972-1978_DRAFT_VERSION (accessed January 22, 2015).

LRBC I: P.V. Hill and J.P.C. Kent. The Bronze Coinage of the House of Constantine, A.D. 324–346. In *Late Roman Bronze Coinage (A.D. 324–498)*. London 1965. Pp. 4–40.

MIR 36, 43, 44: R. Göbl. *Die Münzprägung der Kaiser Valerianus I/Gallienus/Saloninus (253/268), Regalianus (260) und Macrianus/Quietus (260/262)* (Moneta Imperii Romani 36, 43, 44; Österreische Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften 286; Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission 35). Vienna 2000.

RIC VI: C.H.V. Sutherland. *The Roman Imperial Coinage* VI: *From Diocletian’s Reform (A.D. 294) to the Death of Maximinus (D. 313)*. London 1967.

RIC VII: P.M. Bruun. *The Roman Imperial Coinage* VII: *Constantine and Licinius A.D. 313–337*. London 1966.

Rosenberger M. 1972. *The Rosenberger Israel Collection: Containing Aelia Kapitolina, Akko, Anthedon, Antipatris & Ascalon*. Jerusalem.

TJC: Y. Meshorer. *A Treasury of Jewish Coins from the Persian Period to Bar-Kochba*. Jerusalem–Nyack, N.Y. 2001.

Yashin C. 2007. *From Ascalon to Raphia: City-Coins of the Southern Palestinian Coast*. Ashqelon.

THE COINS FROM YAVNE-YAM (NORTH)

DONALD T. ARIEL
(PP. 43–48)

Twenty-eight coins were found in the excavations (see Ajami and 'Ad, this volume), all in Areas A and B. Seven *folles*, found on a living surface in L245, and possibly two others, from L239, may derive from a hoard that was subsequently scattered. If so, their date of deposition was 317 CE or soon thereafter.

The profile of the coins ranged from the first through the fourth centuries CE. One exception is an autonomous Philistine coin (c. 420–390 BCE), which may be associated with other finds from the Persian period in this part of the site.